

SEDELTRYCKARNA NYMAN

— FÖRSLAGSTÄLLARE OCH TRYCKARE AV FRIMÄRKEN

av Curt Haij SSPD

SEDELTRYCKARNA FÖRE FRIMÄRKENAS INFÖRANDE

För att få en historisk bakgrund till den tävlan som skulle komma att uppstå vid mitten av 1850-talet mellan Nyman, Sparre och Bagge i och med införandet av frimärken är det lämpligt att relatera de händelser, som utspelades under de närmast föregående årtiondena på sedeltryckningsfronten i Sverige.

I äldre tid var det endast Rikets Ständers Bank, som gav ut sedlar avsedda att vara betalningsmedel i allmänna rörelsen. 1773 började emellertid Diskontkompaniet i Stockholm, vår första affärsbank, att ge ut ett slags insättningsbevis, som gick som betalningsmedel i rörelsen; likaså godtogs Diskontkompaniets checkar på riksbanken allmänt som betalningsmedel. På samma sätt försåg de s.k. yngre diskonterna rörelsen med betalningsmedel. 1789—1834 gav även riksgäldskontoret ut sedlar, som snart trängde ut riksbankens sedlar. Den 1830 grundade Skånska Privatbanken skaffade sig rörelsemedel på samma sätt som diskonterna, bl.a. genom att *med självtagen* rätt ge ut sett slags depositionsbevis, som fungerade som sedlar. Denna *maskerade* sedelutgivning tolererades, men först 1836 började rättighet till sedelutgivning att uttryckligen tas in i någon privatbanksoktroj.

De enskilda bankernas sedelutgivningsrätt upphörde i och med oktrojernas utgång vid 1903 års slut. Flertalet enskilda banker upphörde emellertid med sedelutgivningen redan under åren 1901 och 1902.

De riksbankssedlar som före 1830 tillverkades var av ganska primitivt slag, både vad papperskvalitet och tryck beträffar. I slutet av 1820-talet lyckades dock Tumba bruk att framställa ett provpapper av betydligt fastare och även tunnare slag, mera lämpligt för sedlar, än vad tidigare hade tillverkats. Vad tryckningen beträffar hade man utomlands börjat använda stereotypering för tryckning av sedlar, som möjliggjorde en rationellare och billigare tryckning. Tidigare hade sättningen skett för hand med lösa trycktyper och nysättning var nödvändig vid tryckning av en ny upplaga.

Föreståndaren för Riksbankens sedeltryckeri fr.o.m. 1830, myntproberaren Carl Abraham Broling, var både konstnär och gravör och var den förste som i Sverige försökt gravera plåtar i stål. Hans anställning som tryckeriföreståndare blev upptakten till en modernare tillverkning av sedlar i Sverige och som medhjälpare och förste tryckare anställdes på Brolings rekommendation Pehr Axel Nyman fr.o.m. början av år 1831. Brolings utlåtande vid Bankfullmäktiges sammanträde den 27 jan. 1831 var »att Nyman fr.o.m. början av innevarande år med utmärkt skicklighet och fallenhet biträtt vid stereotyperingsanstalternas iordningsställande». Nya tryckpressar av fabrikatet Stanhopes hade då just anlänt från England samt det mesta av gjutgodset till stereotyperingsugnarna m.m. som beställts från Åkers bruk. Nymans årliga lön fastställdes till 300 Rdr Banco. 1838 förordnades Nyman att sköta C. A. Brolings tjänst som myntproberare och 1843 till att t.v. förestå brandmästarebefattningen i banken. År 1846 förordnades han »att på Brolings ansvar bestrida tryckeriföreståndarebefattningen under denne i och för en utrikes resa beviljad 3 1/2 månads tjänstledighet».

På en tjänsteresa avled Broling den 9 aug. 1851 i Paris, varefter Nyman tills vidare förordnades att uppehålla tryckeriföreståndarebefattningen men i slutet av 1851 utlystes denna för sökande. Brolings sterbhus träffade avtal med Nyman att denne skulle fortsätta tryckandet av de privatbankers sedlar som Broling tidigare hade beställning på.

Förutom Nyman söktes tjänsten av greve Pehr Ambjörn Sparre, professor Jonas Bagge, som då var förvaltare vid Tumba bruk, en gravör Åkerberg samt boktryckarna N. G. Hellsten och J. H. Westerberg. En ansökan från boktryckaren A. Cedergren inkom även men efter ansökningstidens utgång och kunde således ej godtagas.

Den 7 juli, efter ansökningstidens slut, tillkännagav Under-Styrelsen för Riksbanken att den beslutat föreslå P. A. Nyman till befattningen som tryckeriföreståndare i banken och att de sökande som var missnöjda med beslutet ägde rätt att senast den 22 juli anföra sina besvär till Bankofullmäktige. De inkomna besvärsskrivelserna remitterades den 29 juli till Under-Styrelsen för utlåtande, vilket avläts till Bankofullmäktige den 19 augusti. Vad som däri berör Sparre och Bagge saknar inte sina poänger. Man kan bland annat läsa följande:

»I afseende på Herr Grefve Sparres besvär får Under-Styrelsen erinra, dels att Herr Grefvens yttrande, det Nyman endast sysselsatt sig med Boktryck icke är sanningsenligt, emedan Nyman visat sig ega skicklighet uti alla delar af Tryckeri-konsten, ware sig wanligt tryck eller koppartryck m.m. så att han deruti torde kunna jemföra sig med hvilken som helst, och dels att hvad Herr Grefven omförmäler, angående Bankens nu begagnade

Sedelpapper och lättheten att eftergöra detsamma icke har någon gemenskap med närvarande fråga, der blott afses tryckningen å det på annat ställe och under annor persons öfverinseende tillverkade papperet».

Det är tydligt att man här syftar på att Sparre i sin ansökan och besvärsskrivelse framhållit som en merit hans experiment med att tillverka lämpligt sedelpapper med vattenmärke.

Beträffande Bagges skrivelse kan man läsa följande: »Widkommande derefter de af Herr Professoren Bagge fullföljde besvär, så får Under-Styrelsen under hufvudsakligt åberopande af de uti omröstningprotokollet för hvar och ens serskildte mening anförda skäl, här blott tillägga att Under-Styrelsen alldeles icke omnämnt eller tagit i betraktande den ene eller den andre sökandens större *handtverks skicklighet*, emedan sådan här icke erfordras samt att någon jämförelse emellan en *Professor* och en »*simpel arbetare*» så mycket mindre här kunnat uppstå, som Herr Bagge är titulerad Professor och Nyman icke allenast från början varit antagen till Bankens förste tryckare och således föreståndarens närmaste man, med en andre och en tredje Tryckare under sig, utan ock, wid flere tillfällen och under längre tider sjelf skött föreståndare-befattningen, att Under-Styrelsen deremot betraktat Herr Professor Bagge såsom Ordinarie Föreståndare för Bankens pappersbruk och Nyman såsom tillförordnad föreståndare för Bankens Tryckeri, hvilka befattningars innehafvare wäl torde kunna jämföras med hvarandra, då man nu söker ifrån den ena till den andra tjensten samt änteligen att ingen, utom Herr Professor Bagge lärer kunna åt Under-Styrelsens yttrande, det några sådane förändringar med Bankens sedelmynt icke syntes förestå, att hos *Tryckeriföreståndaren* ej för det närvarande ovillkorligen påkallades andre eller större kunskaper än som Nyman under en längre utöfning af befattningen visat sig ega, — — gifva den tydning, som skulle tryckeriföreståndaren icke få ega några större kunskaper».

Beträffande de ovan redovisade synpunkterna på Bagge och hans besvärsskrivelse var Under-Styrelsen tydligen inte enig. I utlåtandet som är undertecknat av 7 personer finner man nämligen följande passus: »I afseende å Herr Professor Bagges besvär åberopa undertecknade, Netherwood, Thyselius och Göthe de af oss afgifne uti ofvan omförmäldt Omröstnings-Protokol intagna yttranden».

De till Under-Styrelsen remitterade besvärsskrivelserna överlämnades till Nyman enligt vad som framgår av en skrivelse från honom till Bankofullmäktige, daterad den 7 augusti, vari han samtidigt med återställandet av besvärshandlingarna går i svaromål »å de i klagoskrifterna till en del framställda för ämnet främmande förhållanden». Nyman skriver följande: »Enär den ansökan om befordran till föreståndare i Bankens Tryckeri som jag vågat till Herrar Fullmäktige ingifva, är helt och hållet grundad på

min mera än tjuguariga tjenstgöring inom samma tryckeri samt de förordnanden och uppdrag jag innehaft att under kortare eller längre tider förstå nämnda befattning, desto mindre har jag ansett erforderligt att medelst förebringande af serskilda bevis söka styrka eller vitsorda de insigter i ämnet jag kunnat förvärfva, som dessa ofelbart det förutan och tillförligare

Carl Axel Nyman.

måste vara kände, både af Under-Styrelsen och Herrar Fullmäktige genom det sätt hvarpå jag kunnat fullgöra de förtroendeuppdrag hvarmed jag tid efter annan blifvit hugnad. Denna förutsättning har ock bekräftats på det för mig mest hedrande sätt genom det förord till den ifrågavarande befattningens erhållande mig meddelats af pluraliteten bland Herrar Ledamöter i Bankens Under-Styrelse, och hvilka såmedelst jemväl tillerkänt mig inne-

hafva de egenskaper som för tjenstens skötande erfordras. Om på sätt några af Klaganderna velat antyda, afseende härvid fästats endast å ögonblickets kraf eller om en närmare eller fjernare framtids möjligen förmerade fordringar på Tryckeriföreståndarens insigter och färdighet, jemväl tages i betaktande, tillkommer icke mig att bedöma, men då jag i anledning af berörda och åtskilliga andra framställningar i besvärshandlingarna finner jag mig upmanad och nödsakad till ett vitsordande af egen förmåga, dristar ock wördsamt uttala min på erfarenhet grundade öfvertygelse att, kunna vederbörligen fullgöra alla meranämnde befattning, enligt sednast fastställda Instruktion tillhörande åligganden och i första rummet tillverkningen af Bankens Sedelmynt, med användande af hittills kända tryckningsmetoder, vare sig för uphöjd eller fördjupad gravyr. Ock vågar jag hysa den förhoppning att det sken af anspråksfullhet som detta förklarande synes antyda, i väsentlig mon skall förmildras då jag, långt ifrån att vilja begagna den föga grannlaga utvägen att eftersträva en förment tillökning i egna förtjensten genom bemödandet att söka föringa eller nedsätta medsökandes tvertom gerna ock i fullt mått erkänner och uppskattar dessa för så vidt de ligga inom gränsen för mitt bedömande, utan att derföre frånträda åsigten och föreställningen att äfven öfvervägande kunskaper och färdigheter i ämnen främmande för Sedeltillverkningen likväl ej böra öfverväga en bestämd och detaljerad kannedom rörande denna då frågan rörer Föreståndaren för Bankens Tryckeri.»

Nymans inlaga visar tydligt att han ansåg sig besitta alla de kunskaper som erfordrades för tjänsten ifråga, samtidigt som han ej kan dölja känslan av social underlägsenhet gentemot Sparre och Bagge. Man får intrycket att Nyman är en ärlig och pålitlig man som i ödmjukhet strider för sin rätt. Hans medtävlare, som ej besitter den erfarenhet och de kunskaper som Nyman under mer än 20 år har skaffat sig, framhåller i stället sina insikter på andra för tjänsten ej relevanta områden och drar sig inte för att nedvärdera Nymans kvalifikationer och personlighet på ett osympatiskt sätt. Belysande för Sparres tilltagsenhet är att han, trots sina 24 år, den 12 augusti skrev direkt till Bankofullmäktige och begärde få veta orsaken till att han ej föreslagits till den sökta befattningen. Huruvida något skriftligt svar lämnades är ej känt.

Striden om vem som skulle efterträda Broling fick en för Pehr Axel Nyman ogynnsam utgång men detta skulle senare visa sig vara början till en framgångsrik verksamhet som egen företagare.

Professor Jonas Bagge förordnades nämligen av Bankofullmäktige till föreståndare för Riksbankens tryckeri och som tillförordnad förvaltare vid Tumba bruk utsågs Greve Pehr Ambjörn Sparre, vilken dock efter mindre än ett år lämnade denna befattning.

P. A. Nyman, som ansåg sig orättvist förbigången, slutade redan 1852 sin anställning vid Bankens tryckeri och etablerade sig som egen företagare och startade ett tryckeri i fastigheten S. Mariegatan 9 på Södermalm där han redan hade sin bostad sedan år 1849.

Även Sparre etablerade sig som tryckare och konkurrensen fortsatte nu mellan de tre antagonisterna, till att börja med vad tryckning av sedlar för de privata bankerna beträffande. Senare konkurrerade man med förslag, gravering och tryckning av frimärken. Sparre lyckades aldrig att få någon beställning på sedlar men Nyman hävdade sig bra i konkurrensen med Bagge, vilken liksom Broling ägde rätt att vid sidan av sin tjänst, i egen regi trycka sedlar för privata banker. Av de 8 privatbanker som under de närmaste tre åren efter det Nyman blivit sin egen, beställde sedlar i Sverige erhöll han beställning från 4 av dem och Bagge endast från tre.

Under år 1854 började konkurrensen om frimärkena och av de insatser som Nyman härvidlag gjorde, finns flera som hittills ej har redovisats i några svenska filatelistiska eller postala artiklar.

PERSONUPPGIFTER OM PEHR AXEL OCH SONEN CARL AXEL NYMAN

Omkring sekelskiftet, i slutet av 1700- eller början av 1800-talet, inflyttade till Stockholm från Skåne Peter Löfqvist, född 1781 och Maria Christina Fromén född 1776 från Köping. Peter var snickaregesäll och år 1808 gift med Maja Stina Fromén, enligt Klara församlings födelse- och dopbok för nämnda år, då deras son Pehr Axel Löfqvist föddes den 26 dec. och döptes den 30 samma månad. Som faddrar vid dopet är antecknade segelsömmaren Axel Stangenberg, grosshandlaren Gustaf Mellroth, hustru Johanna Starberg och jungfru Sophia Stangenberg.

Eftersom sonen döptes till Axel som andra namn kan man förmoda att fadern var i tjänst hos Axel Stangenberg.

Fyra år senare föddes dottern Christina Wilhelmina den 1 sept. 1812, då föräldrarna bodde i Nicolai församling. Att märka är att enligt inflyttningslängden för åren 1811—1814 är endast ett av barnen upptaget, nämligen dottern.

I Stockholm bodde vid denna tid svarvaren Gustaf Nyman, vilken inflyttat från Uppsala. Han erhöll den 30 april 1812 burskap som borgare i Stockholm och var enligt kronotaxeringslängden för år 1815 svarvarmästare och bosatt i Stadens inre del.

År 1817 flyttade Peter Löfqvist, som nu nämnes som snickare med hustru och dotter till Klara församling. Sonen nämns fortfarande ej i inflyttningslängden.

I kronotaxeringslängden för Stadens inre del finner man att Gustaf Nyman år 1820 var gift. Hans hustru hette som ogift Martina Sophia Sandell och var född den 18 okt. 1776. År 1823 avled Gustaf Nyman och i kronotaxeringslängden för år 1825 för Stadens inre del (Nicolai församling) finner man »svarvarenkan» M. S. Nyman som fortsatte mannens svarvarverkstad till sin död 1838. Fram till år 1831 var verkstaden belägen i Stadens inre del och därefter vid Södra Skaraborgsgatan 6 i Maria Magdalenas församling på Södermalm.

I mantalslängden 1830 för Stadens inre del finner man följande intressanta uppgifter: »Svarfvarenkan, Martina S. Nyman född 1776, oct. 18», med gesällen Pehr Axel Löfqvist, född 1808, dec. 28, (enl. föd. o. dopboken den 26), jämte ytterligare två gesäller och en lärling. För år 1831 står »fostersonen Pehr Axel Löfqvist». Följande år 1832, har han försvunnit bland förteckningen över gesällerna och i stället finner man, boende hos svarvarenkan, Pehr Axel Nyman, förste tryckare i RSBank, boende i kvarteret Östergötland i Maria Magdalenas församling.

Här finner man förklaringen till att Peter Löfqvists son Pehr Axel lämnade föräldrahemmet vid mycket unga år. Han hade tagits om hand av Gustaf Nyman som vid sin död 1823 ej efterlämnade några egna barn. Huruvida Pehr Axel före 1831 betraktades som fosterson är ej klart men troligt är att detta blev fallet först år 1831 eftersom han året därpå ändrade sitt efternamn till Nyman.

Om P. A. Nymans verksamhet vid Riksbankens sedeltryckeri är redogjort i föregående avsnitt. Han bodde hos sin fostermor ända till hennes död år 1838. Samma år gifte han sig med Wilhelmina Elisabeth Eneroth och flyttade till Södra Bläcktornsgränd 5. Huruvida någon övertog svarveriverksamheten efter fostermoderns bortgång är för författaren obekant.

Den 18 aug. 1839 föddes sonen Carl Axel Nyman som skulle komma gå i faderns fotspår. År 1841 den 29 dec. välsignades äktenskapet äfven med en dotter som döptes till Bertha Wilhelmina. I Stockholms adresskalender finner man år 1849 att familjen Nyman flyttat till Södra Mariégatan 9 i Maria Magdalenas församling, där Nyman år 1852 etablerade sitt eget tryckeri efter det han tagit avsked från Riksbanken. 1856 köpte Nyman fastigheten N:r 8 i kvarteret Öfverkikaren vid S. Hornsgatan 8, dit han flyttade tryckeriet och där han även hade sin bostad.

År 1854 sökte Nyman gottgörelse av Riksbanken för den tid han skött tryckeriföreståndarebefattningen och tilldelades även sådan av rikets ständer.

Efter några framgångsrika år, framför allt som tryckare av sedlar och värdepapper avled Pehr Axel Nyman den 12 mars 1860, 51 år gammal. Någon dödsruna över honom har inte påträffats men hans dödsannons som var införd i Aftonbladet den 28 mars lyder: »Tillkännagifves att Herr Pehr Axel Nyman stilla afled i Stockholm den 12 mars 1860 uti en ålder af 51 år 2 månader och 14 dagar, sörjd och saknad af Maka och Barn samt släktingar och talrika Vänner. Sv. Psalm.-B. N:o 482 v. 6.»

Bouppteckning efter Pehr Axel Nyman förrättades den 12 juni av rådmannen Carl Petter Almgren, assistenten Gustaf Wilhelm Martin Blacket och t.f. sterbhusnotarien Nore Wilhelm Martin. »Boet uppgavs av änkan Nyman samt av sonen i avseende å tryckeriet, vilket av honom förestås». Den största tillgången var fastigheten vid Hornsgatan som hade ett taxeringsvärde av 30.000 Rdr. riksmünt. Å denna fastighet hade Nyman erhållit fastebrev den 6 oktober 1856. Bland personliga tillhörigheter av värde upptogs föremål av guld till 22 Rdr och diverse specificerade föremål av silver till 522 Rdr. Av inventarierna i tryckeriet kan nämnas 7 stycken Stanhopes tryckpressar, tillsammans 1500 Rdr samt en gravyrmaskin å 10 Rdr. Tillsammans slutade tillgångarna på 40.372 varifrån avgick skulder på 23.296 Rdr Rmt. Nyman lämnade även efter sig ett testamente, daterat den 8 mars 1860 där han uttalar sin önskan att kvarlåtenskapen ej skall skingras utan hustrun skall sitta i orubbat bo.

Beträffande rörelsen står i testamentet: »Den bör således bibehållas jemte fastigheten, hvilken sednare just blifvit assterad med afseende å samma egendoms beskaffenhet och den af mig utöfvade rörelse, eller tillverkning af sedlar och handlingar för privatbanker, Hypotheks med flera likartade inrättningar, en rörelse som jag har en önskan och förhoppning skall fortsättas under ledning af min snart myndige son, hvilken redan deruti är initierad och hvarigenom ofelbart för mina efterlemnade bereder den största gemensamma fördel».

Även om Pehr Axel Nyman gjorde sig mest känd för tryckning av sedlar och andra värdehandlingar för privatbanker och liknande inrättningar och huvudsakligen baserade sin verksamhet härpå, är hans insatser på det filatelistiska och postala området mycket intressant, mer än vad man tidigare anat. Denna sida av hans aktivitet belyses i det följande avsnittet, som även behandlar sonens, Carl Axel Nymans insatser i nämnda avseende.

De förhoppningar som Pehr Axel Nyman uttalade i sitt testamente om sin son skulle i hög grad komma att infrias. De affärer som fadern hade med de enskilda bankerna lyckades Carl Axel Nyman behålla och av allt att döma vann han kundernas förtroende och nya kundkontakter skapades. Vid en vindsröjning 1938 tillvaratogs diverse affärshandlingar från

P. A. Nymans Boktryckeri, vilka nu finns i Stockholms stadsarkiv. Endast »Inkomna handlingar» är av äldre datum, de tidigaste breven är från 1860 och fortsätter in på början av 1870-talet. Den övervägande delen av materialet är från 1880-talet och senare. Att sonen var en driftig affärsman och omtyckt av kunderna såväl personligen som för sina leveranser, som i stor utsträckning omfattade sedlar och värdepapper, bär många av affärsbreven vittnesbörd om. De var ofta ställda till honom personligen och visar tydligt att han var god vän med sina kunder. Han hade även en ganska omfattande korrespondens med tyska och engelska leverantörer av tryckerimaskiner och tillbehör, papper och graverade tryckplåtar m.m.

En omfattande korrespondens från åren 1869—1870 rör en från tryckerirörelsen helt skild affär. Nyman ägde en båt, lustloggerten »Elvira» vilken han 1869 sålde till Hernösands Segelsällskap, vars ombud var en sjökapten J. E. Hernod. Köpesumman var 3000 Rdr men det visade sig att betalningen uteblev, segelsällskapet saknade pengar och Hernod blev efter diverse domstolsförhandlingar både i Stockholm och Härnösand ådömd att med hot om utmätning skaffa fram köpesumman. Det hela ordnade sig emellertid efter något års processande och Nyman tillerkändes även de honom åsamkade rättegångskostnaderna.

Carl Axel Nyman var gift med Ida Nyberg men äktenskapet blev barnlöst.

År 1869 avled professor Jonas Bagge och till hans efterträdare som föreståndare för Riksbankens sedeltryckeri utsågs hans son Per Olof Bagge, vilken dock redan den 2 augusti 1872 avled. I konkurrens med Jonas Bagges yngre son Jacob, sökte och utsågs Carl Axel Nyman till befattningen, samma som hans far 20 år tidigare sökt men då besattes av Jonas Bagge. Parallellt med tjänsten vid Riksbanken fortsatte Nyman att driva det av fadern startade företaget P. A. Nymans Boktryckeri till sin död år 1881. Den del av företagets verksamhet som omfattade tryckning av sedlar och värdepapper för privata banker flyttade nu Nyman över till Riksbankens sedeltryckeri, där hans anställningsvillkor gav honom motsvarande förmåner att bedriva egen verksamhet, som hans företrädare åtnjutit.

I statsarkivet i Helsingfors finns ett privatarkiv efter Myntdirektören Aug. Soldan, omfattande ett större antal anteckningsböcker vari redogörs för bl.a. besök i Riksbanken i Stockholm och sammanträffande med häradshövding Dufva, ordförande i bankofullmäktige och med Carl Axel Nyman. Dufva hade 1874 för Soldan berättat att Jacob Bagge hade begärt att få samma villkor som sin far men att »Nyman var medgörligare och därför fick platsen som Bankens sedeltryckare». Enligt Dufva skulle Nyman få visa räkenskaperna för Soldan men Nyman »fann för gott att vara i allo hemlighetsfull — — ända till löjlighet». I en annan odaterad anteck-

ningsbok har Soldan skrivit: Hos Hr Nyman i Bankens tryckeri. Originalplåtar anskaffas genom Bradbury & Wilkinson, Engravers and Printers (Herr Nyman var hemlighetsfull). Men sannerligen jag tror för min del som beställare ville vända mig till en hemlighetsfull tryckare en gång till — åtminstone icke utan absolut tvång.»

Att Nyman var »hemlighetsfull» vis à vis Soldan är ej att förvåna sig över. Säkerligen visste eller förstod Nyman att Soldan hade planer på ett finskt sedeltryckeri, som även skulle kunna framställa frimärken i större skala än vad som var fallet med Senatstryckeriet i Helsingfors.

Carl Axel Nyman avled den 4 januari 1881, endast något mer än 41 år gammal. Förutom änkan Ida Nyman, född Nyberg efterlämnade han som arvingar modern Wilhelmina Elisabeth Nyman och omyndige systersonen Georg Axel Wilhelm Linderholm, vilken var född den 19 september 1863. Den avlidna system Brita Wilhelmina Nyman hade varit gift med notarien i Göta Hovrätt, vice häradshövdingen Georg Linderholm i Jönköping.

Enligt bouppteckningen som förrättades av Stockholms Rådhusrätts deputerade, uppgick tillgångarna i boet till c:a 178.000 kr. och skulderna till c:a 142.000. I tillgångarna upptogs fastigheten Hornsgatan 8 till 48.000 kr., diverse guld- och silverföremål till c:a 800 kr. Bland övriga tillgångar märkes inventarier i Riksbankens sedeltryckeri enl. specificerad uppgift till 20.000, diverse aktier och obligationer c:a 16.000, livförsäkringar 41.000 och fordringar 16.000, ett pianino till 500, 14 lådor rödvin 400 och en boksamling till 300 kr. Till denna bouppteckning finns som bilaga en särskild bouppteckning för tryckeriet, »förrättad över den aflidnes tillgångar och skulder inom Boo Kapellförsamling i Wermdö skeppslag af Stockholms län, hvilken bouppteckning utvisande tillgång 23.801 kr. men skuld 39.082 kr.» Denna bouppteckning inregistrerades den 31 mars 1881 hos Wermdö skeppslags tingsrätt.

Bilagan som är en kopia ger en detaljartad förteckning över alla i tryckeriet befintliga maskiner, all materiel och alla större och mindre föremål. Bland inventarierna kan nämnas en ångmaskin på 4 hkr och värmeledning. Förutom kontoret, stora och lilla snällpressrummet, laboratorium och ritrum, stereotypgjuteri, sätter 2 och 3 tr. upp, mekanisk verkstad och bokbinderi är inventarierna fördelade på ytterligare ett 10-tal lokaler. Fastigheten var tydligen i tre våningar exklusive bottenvåningen och av taxeringsvärdet att döma ganska imponerande.

Till bouppteckningen var bifogat ett inbördes testamente av följande lydelse: »Undertecknade äkta makar förklara härmed vår yttersta vilja vara, att vid nderas frånfälle allt, hvad i vårt bo finnes, så i löst som fast, skall med full eganderätt och utan någon inskränkning tillfalla den efter-

levande. Till yttermera visso hafva vi detta testamente egenhändigt under-tecknat, som skedde å Gammeludden i Wermdö församling den 17 october 1880.

Ida Nyman, född Nyberg

C. A. Nyman

Man kan förmoda att makarna Nyman å Gammeludden bebodde någon sommarbostad och kanske även var skrivna i Bo Kapellförsamling under Carl Axel Nymans sista levnadsår.

Vid bankofullmäktiges sammanträde den 7 januari föredrogs en skriveelse daterad den 5 jan. 1881, dagen efter Nymans död, vilken var under-tecknad av änkan Ida Nyman, född Nyberg och den avlidnes mor E. W. Nyman. I skrivelsen anhölls om, »att riksbankens sedeltryckeri med dertill hörande arbeten för riksbankens och Kongl. Statskontorets räkning måtte tillsvidare få för sterbhusets räkning fortgå». Vidare anhöll sterbhuset »att agréen vid Kongliga Akademien för de fria konsterna, gravören J. A. Lindberg och Bokföraren vid Sedeltryckeriet A. Kolmodin» skulle få förestå tryckeriet resp. handha tillsynen över arbetet och utöva kontrollen av sedeltillverkningen. Lindberg och Kolmodin hade också förklarar sig villiga att åtaga sig göromålen ifråga.

Vid sammanträdet ansåg man att sterbhusets anhållan kunde godtagas. Från tillverkningsteknisk synpunkt bedömde man det föreslagna arrangemanget vara lämpligt eftersom det var känt för bankofullmäktige att gravören Lindberg under många år varit Nymans biträde och således ägde insikter som erfordrades.

Lindberg kom att tjänstgöra som tillförordnad tryckeriföreståndare i närmare fyra månader varefter dock Jacob Bagge erhöll förordnande till tjänsten ifråga.

När Nyman tillträdde tjänsten som tryckeriföreståndare år 1872 förändrade han snart därefter sin rörelse vid Hornsgatan till ett vanligt boktryckeri, som tryckte böcker, huvudsakligen åt ett större förlag i Stockholm. Efter Nymans död övertogs denna rörelse av Abraham Kolmodin, som vid denna tidpunkt hade avancerat till kamrer vid Riksbankens sedeltryckeri. Kolmodin drev tryckeriet till sin död år 1887.

FRIMÄRKENA — ETT NYTT TRYCKNINGSOBJEKT

Att frimärkstryckning skulle intressera de företag som före frimärkenas införande ägnat sig åt tryckning av sedlar och värdepapper av olika slag är helt naturligt. Tekniken som fordrades härför var likartad och trots det lilla formatet var upplagestorleken sådan, att det nya värdepapperet ur ekonomisk synpunkt var intressant.

Namnet Nyman har skymtat i frimärkssammanhang många gånger, såväl fadern Pehr Axel som sonen Carl Axel Nyman, men deras initiativ och insatser är betydligt större och intressantare än vad man tidigare föreställt sig.

Tillverkning av frimärken i Sverige aktualiserades år 1854 efter av Rikets Ständer fattade beslut om enhetsportot för inrikes brev och införandet av frimärken och uppsättandet av bevlådor. Med anledning av detta avgav postverkets kammarkontor, enligt en i dess arkiv bevarad kopia, ett utlåtande daterat den 2 dec. 1854 ställt till Generalpoststyrelsen. Denna skrivelse är i många avseenden intressant inte minst ur filatelistisk synpunkt. Följande är i detta sammanhang värt att återge:

»Då Kongl. Maj:t sjelf behagat föreslå Rikets Ständer att till erläggande af Portot för inrikes brefwäxlingen så widt detta af Rikets Ständer komme att bestämmas till medelbelopp skola få begagnas s.k. frimärken torde ock Rikets Ständers beslut i detta afseende blifva af K. Maj:t godkändt, och enär uti de med Danmark, Preussen och Frankrike sednast afslutade Postkonventioner blifvit förutsatt och är medgifwet att till betalande af Portot för utrikes brefwexlingen frimärken äfven vid af wederbörande Correspondenter få användas torde St. finna skäl härom hos K. Maj:t göra underd. hemställan.

Beträffande frimärkenas utseende och form tager Contoret sig friheten härhos aflemna *2:e olika utkast* (»ett ödmjukt förslag», överstruket) der-till, anseende Contoret nödigt att *af den som St. till frimärkenas levererande finner godt antaga*, blifva förfärdigade märken så wäl af 4 S, 8 S och 24 S som jemwäl af 3 S och 6 S valeurer för att utrikes portoafgifterne må med sådane märken kunna blifwa till fullo erlagda, hwaremot om valeuren för hwarje frimärke blifwer derå tydligt uttryckt det torde finnas *öfverflödigt att märkena äro af olika färg för de olika valeurerna*. Att frimärkena blifva förfärdigade på ändamålsenligt papper, försedt på baksidan med ett ämne, som lätt fäster och säkert fasthåller hwarje märke vid brefven; att för lättandet af räknandet utaf frimärkena hwarje ark af Papperet dertill skall innehålla 100 st. märken och att den blifvande Entreprenuren af frimärkenas förfärdigande förbinder sig att leverera den första uppsättningen af märken inom nästkommande Maj månads utgång och sedan de erforderlige quantiteterne inom wiss tid efter sedan requisitionerne derå till honom aflemnats torde St. finna nödigt i ett med honom afslutande Contract låta intaga äfvensom deri bestämma de Controler som skola iakttagas för att ej flera märken af honom kunna förfärdigas än som till St. eller den person vid Postverket härstädes som St. behagar utse till frimärkenas emottagande, wårdande och redowisande, aflemnas».

Kammarkontoret tar vidare upp frågan om de olägenheter som skall uppstå med den mängd ofrankerade brev man befärad kommer att nedläggas i brevlådorna. Något frankeringstvång infördes som bekant ej i samband med beslutet att införa frimärken. I skrivelsen framhålls därför nödvändigheten av att Generalpoststyrelsen »bland andra föreskrifter och underrättelser till den corresponderande allmänheten hwartill Rikets Ständers ifrågawarande beslut kommer att föranleda, jemwäl behagar fästa Correspondenternes uppmärksamhet på nödvändigheten af, att förse alla af dem betalade bref med ordet »franco» och förbjuder Postförwaltarne att emottaga och beförda betalade bref som sakna sådan påskrift, hwarjemte dessa bref torde böra förse med en serskild stämpel, som tillika kunde användas till förstöring af frimärkena, och hwilken stämpel och utseende Contoret föreslår att blifwa» här har i skrivelsen ritats FRANCO, omgivet av en rektangulär ram.

I övrigt innehåller skrivelsen huvudsakligen förslag till organisatoriska åtgärder som böra vidtagas i samband med införandet och bruket av frimärken.

Den 12 dec. lämnade greve Pehr Ambjörn Sparre ett skriftligt anbud å tillverkning av frimärken till Generalpoststyrelsen, vari man finner följande av särskilt intresse:

»Beträffande Fri Märkenas utseende följer härhos *ett utkast* därtill. Förklaring öfver Ritningen: I mitten är en sköld med tre Kronor och deröfver en Kongl. Krona; hela botten hwarpå skölden befinnes är upptagen af *en konstvarfsgravyr; deröfver står med hvita bokstäfver på svart botten ordet fri-Märke, och på nedersta bandet, valören på samma sätt.* — — — Till underlättnad för allmänheten att igenkänna Fri-Märkena skulle *gravyren till alla valörerna vara lika samt skilnaden bestå uti färgen, jämte den på nedersta bandet anbragta valören.*

I afseende på tillverkningen föreslås: Att papperet, som erfordras, tillverkas vid Tumba Bruk.

Att undertecknad utför gravyren till alla stämplarna samt verkställer tryckningen af Fri-Märkena. — — —

Som undertecknad i England redan låtit förfärdiga alla för tryckningen, prepareringen, hålstickningen och limningen erforderliga Machiner och Werktyg; — — —

P. A. Sparre.»

Till Sparres anbud var bifogat *ett* och till Kammarkontorets skrivelse *två* utkast, varmed förstås förslagsritningar. Det måste således röra sig om två olika förslagställare.

Förslagen till skill.-bancomärkena i Postmuseum.

I Postmusei ägo finns de två ovan avbildade förslagsteckningarna till skilling-banco-märkena. Några ytterligare finns ej bevarade. Den beskrivning som Sparre i sitt anbud lämnar över sitt utkast stämmer i huvudsak in på det till höger avbildade förslaget. Den skiljer sig dock från förslagsteckningen i två avseenden. Bottentrycket visar ett ruttmönster och ej en »konstgravyr» och ordet »fri-Märke» är tvärtemot vad beskrivningen anger, utfört med svarta bokstäver på vit botten. Detaljalternativet till höger om bilden visar dock »frimärke» i enlighet med beskrivningen. Formuleringen ger dock vid handen att Sparre beskriver en annan förslagsritning och som ej har påträffats. Man kan därför med stor sannolikhet antaga att de båda förslagsritningarna just är de »2ne utkast» som Kammarkontoret tillställde Generalpoststyrelsen.

Förutom Sparre var det endast Pehr Axel Nyman som visade intresse för frimärkestillverkning före september 1855. Det torde därför knappast råda något tvivel om att de båda förslagsteckningarna i Postmusei ägo härrör från Nyman. Något anbud från honom har dock ej påträffats men särskilda orsaker till att ej arkivera ett sådant förelåg onekligen. Som nämns i Sparres anbud hade denne i England, redan före anbudets lämnande, beställt »alla för tryckningen, prepareringen, hålstickningen (perforeringen) och limningen erforderliga Maskiner och Verktyg». Detta visar att Sparre måste ha fått ett förhandslöfte att få beställningen på skilling-banco-märkena, förmodligen av Generaldirektören O. W. Staël von Holstein personligen. Det troliga är därför att Sparre innan han lämnade sitt anbud bereddes tillfälle att få se de Nymanska förslagen, av vilka det som ovan beskrivits, i princip troligen hade vunnit generaldirektörens gillande. Sparre kunde således ha lämnat ett eget förslag som var i överensstämmelse med beskrivningen i anbudet. Likheten mellan Sparres och det Nyman till-

skrivna förslaget får härigenom sin naturliga förklaring. Att Sparres förslag ej finns bevarat hos postverket torde bero på att Sparre troligen återfått detsamma i samband med beställningen.

I Norge hade man redan den 1 jan. 1855 givit ut sitt första frimärke, 4 skilling otandat och i blå färg. Frimärket var endast avsett för inrikes brev men från den 1 juli samma år kunde det även användas för brev till Sverige. Fyra skilling gällde för en maximal brevvikt av 1 lod, motsvarande enkelt porto. För tyngre brev måste man använda flera frimärken av samma valör. Såväl tryckning, plåtar och papper var av norsk tillverkning men kvalitén var otillfredsställande. Redan i jan. 1855 beslöts att en helt ny emission med Oscar I:s bild skulle utgivas med valörerna 4 och 8 skilling och undersökningar gjordes i London för att finna en lämplig tillverkare. Färgen skulle för 4-skillingen vara ljusblå och för 8-skillingen ljusröd.

Efter det de svenska skilling-banco-märkena utkommit den 1 juli 1855 beslöt norska postverket emellertid att genom en skrivelse daterad den 11 juli hos svenska postverket efterhöra förutsättningar och villkor för att få begagna sig av »de samme Mænd som have fabrikeret de nylig utfærdigede svenske Frimærker».

Under tiden medan svenska postverket förberedde svaret på den norska förfrågan gjorde Pehr Axel Nyman ett intressant förslag till Generalpoststyrelsen genom dess kammarkontor. Förslaget, som rörde svenska postala förhållanden, kom kanske dock att indirekt bli avgörande för den roll Nyman senare kom att spela för de aktuella norska frimärkena.

Den 17 aug. 1855 översände nämligen kammarkontoret ett memorial till Generalpoststyrelsen av följande lydelse:

»Memorial om obetalde Lådbrefs förseende med serskildte Portokontrollstämplar innan de till adressaterne utlemnas och om behovet af förändring i K. Kungörelsen den 7 Mars 1835, samt K.Ö.P.D.E. derpå grundade Kungörelse den 11 juni samma år.

Sedan år 1835, hvilket år, till förekommande af minskning i Postverkets inkomster, genom K. Kungörelsen den 7 Maj 1835 och K. Öfver Post Direktörs Embetets Kungörelse den 11 juni samma år Willkoren och sättet för fortskaffning af bref med Ångfartyg, seglande fartyg och Diligenser blefwo bestämda, har till följd af ångbåtscommunicationernas ständiga tillväxt, brefantalet som försändes med Ångbåtar och inläggas i de derå befintlige Breflådor år för år i allt större och större proportion tilltagit och begagnas denna utväg till brefwexling numera i ganska betydlig mon. Någon egentlig controle öfver att belöpande Portot för de i ångfartygs-lådorna slutne obetalde breffen af Postförvaltarne behörigen redovisas finns emellertid för närvarande icke, enär det uti 8 mom: af ofvanberörde

nådiga Kungörelse stadgade sätt för vinnande af sådan controle, att neml. Breflåda skall öppnas i närvaro af Befälhafware å Fartyg och brefven till antal och vigt gemensamt af honom och Postförwaltare antecknas sällan om nånsin iagttages, utan Postförwaltarene sjelfva ensamma öppna lådorne, hwarigenom de äro i tillfälle, om de så wilja, att undandraga Postverket och för sig sielffva behålla Portot för en del af Lådbrefven och Postverket, förutsatt sådane fall, komma att leda en ej ringa minskning i Porto intrad. Då Befälhavare å Ångfartyg vid ankomst till de stationer fartyget anlöper alltid bör hafva mycket att tillse och ombestyras för fartyget, passagerare och fraktgoods och ej gerna kan hafva tid lemna fartyget och närwara vid breflådans öppnande å wederbörande Postcontor, hwilket bör ske straxt efter fartygets ankomst så att lådbrefven blifwa utan tidsspillan sina adressater tillställda, lärer, väl swåriligen kunna begäras, att ofwanberörde af honom förutsatte åliggande skall kunna fullgöras. Ej heller torde kunna med wisshet påräknas att Commissionair för ångfartyg om förenämnde åliggande skulle förklaras tillhöra honom, detsamma behörigen fullgör, då äfven han för fartyget vid dess ankomst har mycket att syssla och de flesta gånger torde komma att som hittills öfverlåta breflådans tömning ensamt åt Postförwaltaren. Någon annan controle för behöriga redowisningen af Porto för obetalde Lådbref som ej behöfver utöfwas af ångfartygens Rederier, Befälhavare eller Commissionair torde således behofvet påkalla. Sådan controle skulle kunna winnas, om K.G.P.St. behagade förordna: att samtliga de Postanstalter der behandling af obetalde Lådbref kan ifrågakomma, skall genom Kammarcontorets försorg tillställas tillräckligt antal Portokontrollstämplar eller märken af enahanda form och beskaffenhet som Portofrimärkena; att alla obetalde Lådbref skola af wederbörande Postförwaltare innan brefven utlemnas, förses med en sådan Portokontrollstämpel för hwarje lod af brefwets vigt; att serskild redogörelse för emottagne och använde sådana stämplat eller märken skola af Postförwaltarne quartaliter afgifwas; att de åsätte märkena skola, på sätt med frimärkena är föreskrifvet, makuleras, och att Postförwaltare för bewislig uraktlåtenhet att förse ett emottaget obetalde Lådbref med Portokonrollmärke gör sig förfallen till böter, angifwarens ensak.

Förslag till dylika stämplat eller märken har af *Gravören Nyman* uppå anmodan blifwit förfärdigadt och öfverlemnas härhos jemte en af *Nyman* till K.G.P.St. ställd skrift, deri han erbjuder sig att, med tillsläppande af erforderligt papper, emot samma pris som det för frimärkena betingade neml. 1 Rdr B:co per 1000 stycken tillverka och leverera ifrågawarande slags Portostämplat, hemställande Contoret wördsamt om ej Portokontrollmärke i stället för Portokontroll stämpel skulle vara lämpligare benämning för att skilja dem från andra stämpelaftryck.

Så wäl till följd af Portofrimärkenas införande som och om Styrelsen skulle behaga föreskrifva ofvannämnde controle för behöriga redowisningen af belöpande Porto för obetalde Lådbref torde förberörde 2ne Kungörelser behöfva undergå en förändrad redaction, hwarjemte hemställes ödmjukligen om ej en skrifvelse från Styrelsen till K.G. Tullstyrelsen, wore af nöden med begäran om uppmaning till vederbörande Tullbetjenter att nogare än hittills å hwad på dem ankommer waka öfver efterlefnad af den ifrågawarande K. Kungörelsen och angifwa de förbrytelser deremot som finnas hafwa blifwit begångne enär det är att befara, att lösa förseglade bref ofta af besättningar å ångfartyg medföras och ej till Postcontoren å fartygens ankomstorter aflemnas utan att Tullbetjening dervid fäster afseende eller sådant angifwer, och Postverket sålunda går i mistning af mycket Porto som med mera uppmärksamhet å Tullbetjeningens sida till nemnde werk bordt inflyta.»

Kammarkontorets memorial föredrogs i Generalpoststyrelsen den 20 augusti. Enligt »Cansliets lista» hade detta ärende nr 32 och beslutet var: »Hvilar.» Det skulle dröja till 1874 innan förslaget realiserades genom lösenmärkenas införande. Dessa kom dock att användas även för andra försändelser än vad det Nymanska förslaget avsåg, som t.ex. ofrankerade eller underfrankerade försändelser från utlandet. Före lösenmärkena införde man emellertid lösenstämplar men Nymans förslag gick dock ett steg längre. Hur såg då de Nymanska förslagen ut?

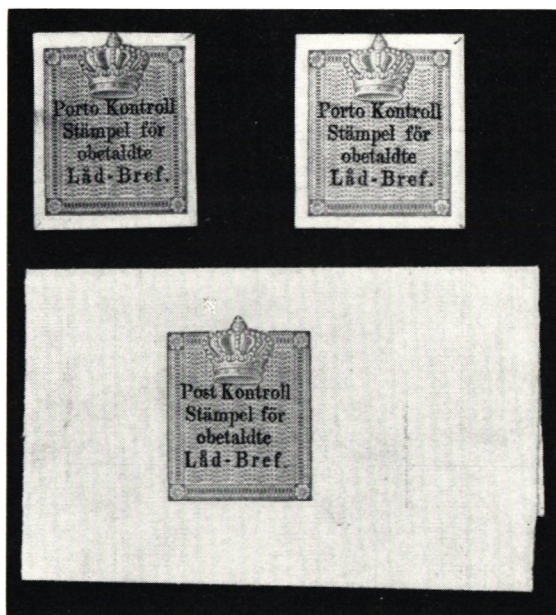
I Postmusei ägo finns tre provtryck av märken, varav två är lika och bär inskriptionen »Porto Kontroll Stämpel för obetalde Låd-Bref» och det tredje »Post Kontroll Stämpel för obetalde Låd-Bref».

De här visade provmärkena finns avbildade i SFF:s handbok i kapitlet om lösenmärkena och deras tillkomst har förut ej kunnat fastställas. Det är av flera skäl uppenbart att provmärkena är graverade och tryckta av Nyman och måste vara just de förslag som nämns i den återgivna skrivelsen från kammarkontoret.

Inskriptionen på provmärkena stämmer wäl överens med det enligt skrivelsen avsedda ändamålet. Hörnornamenten är identiska med de som finns i övre hörnen på de norska märkena som Nyman i slutet av år 1855 skulle få beställning på. Dessutom är bildformatet och förhållandet mellan höjd och bredd lika med de norska frimärkena.

Den 22 oktober 1855 avsände svenska generalpoststyrelsen sitt svar på den norska förfrågan av den 11 juli angående tillverkning i Sverige av nya norska märken. Man ställde sig från svensk sida mycket wälwilling till de norska önskemålen och med svarsskrivelsen bifogades följande handlingar:

1. Avskrift av det svenska kontraktet med frimärksleverantören, greve P.A. Sparre.
2. Ett utlåtande från förvaltaren vid Tumba bruk om en eventuell leverans av papper.
3. Två anbud, ett från greve Sparre och ett från gravör Nyman i Stockholm.

Förslag till »Kontrollmärken för obetalde lådbref».

Sparres anbud var daterat den 24 sept. 1855 och undertecknat, »P. A. Sparre gn Edvard Scheutz». Till anbudet var bifogat ett ritat förslag, »framställande fyra särskilda märken» — — — »och angående den aflemnade ritningen särskilt upplysa: att den sköld, hvarpå H. M. Konungens bild befinnes och som på ritningen har ett *laverat* fäldt, kommer att på de utförda Frimärkena få ett *konstgraveradt*, samt att såväl bilden som konstgravuren kommer att utföras af de första konstnärer i Paris.»

Inget av förslagen är bevarade. Det är tveksamt huruvida det verkligen rörde sig om 4 olika förslag utom ifråga om valör och färg.

Nymans anbud var daterat så sent som den 22 okt. 1855, samma datum som för Generalpoststyrelsens följebrev. Anbudet löd i sin helhet som följer:

»Till Kgl. Norska Poststyrelsen,
Christiania.

På anmodan af Chefen för härvarande Kgl. Postverk förre Statsrådet Friherre O W Staël von Holstein får undertecknad härmedelst äran aflemna prof å Portofrimärken för Konungariket Norrige.

Trenne månader efter ingången requisition förbinder jag mig at lefverera frimärken enligt nu aflemnadt prof till ett antal af En million stycken, och derefter i hvarje månad En million stycken, alla vällimmade å baksidan.

Priset derå är i ett för allt, oberäknadt papper, Tjugufyra skilling Banco per Ett Tusen stycken.

Som profvet utviser är afsigten med de ifrågavarande Frimärken att de liksom de Fransyska klippas från arket.

Skulle likväl Kgl. Norska Poststyrelsen önska desamma uddade liksom de svenska, ökas priset, så att jag i sådant fall begär Fyratio skilling Banco per Ett Tusen stycken. Leverancetiden blifver då äfven förändrad, så att Fyra månader efter ingången beställning lefvereras En million och sedan En million i månaden.

Sedan jag under en längre tid förestått Kgl. Svenska Bankens sedeltryckeri och på senare tiden anlagt ett etablissement för tillverkning af dokumenter, samt lyckats vinna ett odeladt förtroende af såvel åtskilliga Privatbanker som de flesta Hypotheksföreningar inom Riket, smikrar jag mig med förhoppning att kunna prestera ett tryck fullkomligt motsvarande de bästa utländska.

Skulle Kgl. Norska Poststyrelsen fästa afseende å detta mit anbud hoppas jag att fullkomligt kunna motsvara dess förtroende.

Stockholm den 22. Oktober 1855.

P. A. Nyman.»

I skrivelsen från Tumba bruk, daterad 24 juli, lämnades anbud på papper för frimärckstryckning. Man gjorde även invändningar mot det norska önskemålet om vattenmärke i form av kungl. krona för varje frimärke p.gr. av att pappersarken vid torkningen krymper olika mycket, vilket medför att vattenmärket ej alltid skulle stämma överens med frimärket.

Ur Generalpoststyrelsens följebrev görs en del intressanta kommentarer till Nymans och Sparres anbud och förslag. Följande utdrag ur skrivelsen är av särskilt intresse:

»... Härvid är att observera, dels att Gravören Nymans prof i vissa delar icke fullt öfverensstämmer med de af Kgl. Departementet lemnade föreskrifter, så att f.ex. inga siffror äro i hörnen anbragte och bokstafven E saknas i ordet Frimärke, men detta kan naturligtvis af honom ändras, dels att hans prof äro aftryck af redan i stål graverade stämplor, då deremot Grefve Sparres blott äro ritade, för att, sedan ritningen blifvit godkänd, utföras i konstgravur, samt dels att Gravör Nymans pris är 8 sk. banco billigare per tusinde än Grefve Sparres. General Post Styrelsen, som icke haft något skäl att vara missnöjd med Grefve Sparres arbete och hittills gjorda leveranser, tilltror sig icke att lemna den ena eller andra något bestämdt företräde i afseende på skicklighet, ackuratess m.m., och har anledning antaga, att äfven Grefve Sparre skall finna sig föranlåten att i lika mån modificera sitt pris vid konkurrens om ytterligare tillverkning af et större parti, en konkurrens, den Svenska Post Styrelsen icke skall underlåta att äfven för sin räkning söka framkalla, då nu afslutade kontrakt upphör...»

Generalpoststyrelsens svarsskrivelse är ganska anmärkningsvärd med tanke på det sätt varpå Sparre favoriserats i samband med de svenska skillingbanco-märkena. Som förut nämnts var Sparres anbud daterat så tidigt som den 24 sept. under det att Nymans var daterat först den 22 okt., samma dag som svarsskrivelsen avsändes. Man hade tydligen varit mycket angelägen att invänta ett anbud från Nyman, trots att norska postverket endast begärt anbud från »de samme Mænd», som stått för tillverkningen av de svenska frimärkena. Kommentarer till anbudet är trots sin neutrala formulering positiva för Nyman. Det framhålles även, lustigt nog, att man ej haft skäl att vara missnöjd med Sparres arbete. Denna värdering måste väl tolkas som att man ej heller varit helt nöjd därmed, vilket ju också var fallet.

Det fanns också anledning att utnyttja tillfället att uttala sig välvilligt om Nyman och hans kunnande, som compensation för det konkurrenskydd som tillförsäkrades Sparre när beställningen av skilling-banco-märkena var aktuell.

Att Nymans renommé hos Generaldirektören stärkts avsevärt är tydligt och bidragande härtill var säkert hans provmärken för obetalda lådbrev. Intressant är också att Nyman i sitt anbud anger att han anmodats »af chefen för härvarande Kgl. Postverket, förre Statsrådet Friherre O. W. Staël von Holstein» under det att Sparre säger sig ha blifvit »tillfrågad af Kgl. General-Post-Styrelsen» att lämna anbud.

Även ett tredje anbud, från professor Jonas Bagge, daterat den 30 okt. översändes från svenska Generalpoststyrelsen. Av Bagges anbud framgår att han genom svenska tidningar erfarit att intresse förelåg att låta till-

verka norska frimärken i Sverige. Tydligt hade han även fått ta del av den till Generalpoststyrelsen ställda förfrågan och de därvid preciserade önskemålen. Även Bagge hade bifogat förslagsritningar men inga av de tre anbudens förslagsteckningar eller provmärken finns bevarade i de norska arkiven.

Man bestämde sig emellertid ganska snart för Nymans förslag och anbud och beställningen lämnades i en skrivelse av den 16 nov. 1855 från Indre-Departementet i Norge till svenska Generalpoststyrelsen med följande lydelse:

»I Brev af 22 f.M. og 1.d.M. har den kgl. General-Post-Styrelse meddelt Departementet Oplysninger, som det paa Departementets Anordning har indhentet med Hensyn til, hvorvidt norske Frimærker for Fremtiden indtil Videre kunne blive forfærdiget i Sverige. Departementet, der skylder at bevidne den kgl. General-Post-Styrelse sin Taknemmelighed for den Velvillie, hvormed samme har imødekommet Departementets Begjæring, og for den Beredvillighed, hvormed den har erklæret framdeles at ville understøtte Departementet i denne Sag, har bestemt at lade 6 Millioner norske 4 Skillings Mærker og 2 Millioner norske 8 Skillings Mærker udføre af Graveur P. A. Nyman i Stockholm, i hvilken Anledning man tillåder sig at ytre følgende:

1. Papiret til Frimærkerne ønskes leveret fra den svenska Rigsbanks Papir-fabrik Tumba. Da der paa hvert Ark skal være 200 Mærker og hvert Riis fra Fabriken indeholder 500 Ark, vil der altsaa udfordres 80 Riis foruden det Quantum, som maa paaregnes at ville blive makuleret under Trykningen. For Papiret er Departementet villig til at betale den opgivne Pris, 10 Rdl. svensk Banco pr. Riis.

Departementet frafalder Fordringen paa særskilt Vandmærke i hvert Frimærke, men betinger sig samme Vandmærke paa det hele Ark, som findes paa det svenska Frimærkeark. Departementet ønsker Papiret noget tykkere end det, som er benyttet til de svenska Frimærker, og omtrent af samme Tykkelse, som det der er brugt til det engelske Fire-pence Mærke. Skulde der paa Grund heraf fordres højere Betaling pr Riis end ovenfor anført, er Departementet villig til at erlægge den.

2. Departementet overdrager Graveur P. A. Nyman Forfærdigelsen af ovennævnte Antal Mærker mod den af Professor Bagge forlangte Betaling 32 Skil.sv. Banco pr. 1000 Stykker Frimærker, forsynede med Undertryk til Forebyggelse af Eftergjørelse. Paa hvert Ark skal, som ovenfor bemærket, anbringes 200 Mærker, Arkene skulle være perforerede (Mærkerne taggedede) og saa tilstrækkelig limede paa Bagsiden,

at Mærkerne ikke uden at gaa istykker kunne tages af Breve, hvorpaa de ere fæstede. For Perforeringen og Limingen erholder Hr. Nyman ikke særskilt Godtgjørelse.

3. Graveur Nyman vil have at forfærdige Mærkerne overensstemmende med det af ham indsendte, medfølgende og med undertegnede Departementschefs Navn forsynede Aftryk, dog med følgende Forandringer:
Paa hver af Siderne anbringes Ordet FRIMÆRKE, E'en findes ikke i Aftrykket. FRIMÆRKE ma sættes som et Ord, medens det paa det indsendte Aftryk staar i to Ord.

Nedentil paa det blaa Mærke sættes FIRE SKILLING og nedentil paa det røde OTTE SKILLING samt i de nederste Hjørner resp. 4 og 4 samt 8 og 8.

Man tør forøvrigt bede Graveurens Opmærksomhed henvendt paa, at den øverst paa Billedets Hovedhaar opstaaende Lok bør borttages. De røde Mærker ønskes om muligt af samme Farve som de medfølgende engelske Firepence Mærker.

4. Departementet betinger sig, at Graveur Nyman 4 Maaneder, efter at Contract med ham er afsluttet, leverer en Million 4 Skillings Mærker og siden en Million hver Maaned, indtil det hele Antal er afleveret. De 6 Millioner 4 Skillings Mærker ønskes først leverede. Departementet er, hvis Graveur Nyman föreslaar det, villig til at forhøie den under No. 2 nævnte Betaling til 40 Skilling sv. Banco, ligesom man, hvis han ønsker det, Intet har imod at de under No 4 nævnte Terminer forlænges.

Idet Departementet efter Omstændighederne tror at kunne anmode den kgl. General-Post-Styrelse om velvillig at paatage sig Uleiligheden med paa Departementets Vegne at lade afslutte Contract paa de anførte Betingelser saavel om Levering af Papir fra den nævnte Fabrik som om Mærkernes Forfærdigelse med Graveur Nyman, giver man sig den Ære at tilføie, at man Intet har at erindre mod, at den af General-Post-Styrelsen med Grev Sparre afsluttede Overenskomst om Levering af de svenske Frimærker, af hvilken Overenskomst Afskrift er Departementet tilstillet, lægges til Grund for Contracten med Hr. Nyman, med de Forandringer, som følger af Ovenstaaende.

Contracten med Hr. Nyman tør man bede afsluttet med Forbehold af Departementets Approbation. Departementet troer endeligt at burde meddele, at man med Taknemmelighed indgaer paa, at de samme svenske Postembedsmænd, som have faet at føre den fornødne Control med de svenske Frimærkers Tilvirkning, paatage sig de samme For-

retninger m.H. til Udførelsen af de norske Frimærker i Stockholm; det er en Selvfølge, at der til disse Embedsmænd vil af Departementet i denne Anledning blive udbetalt Honorar — — —.»

Av denna beställningsskrivelse framgår att Nymans förslagsmärke re-turnerats med beställningsskrivelsen och den har ej heller påträffats i Sve-rige.

Efter av Generalpoststyrelsen förda förhandlingar med Nyman i Stock-holm angående villkoren översände denne genom Generalpoststyrelsen ett svar av följande lydelse:

»Hvad först vidkommer erinran om locken på H. M. Konungens bild, kan, derest så bestämdt påyrkas, denna lock visserligen borttagas; dock anser jag mig böra värdsamt upplysa att densamma kommer att anbringas på de svenska metall mynt å hvilka bröstbilden är vänd åt samma sida som på mitt förslag til Norska breffrimärken äfvensom att denna blifvit anbragt å myntstämplarna til följd af H. M. Konungens derom meddelade bestämda Nådiga förskrift. (!)

Beräffande åter det ifråga ställda så kallade undertrycket kan sådant väl tillvägabringas men enligt här vidfogade 2ne prof, detta undertryck (tyvärr) i betydelig mon vanställer bröstbilden enten det anbringas un-der densamma eller och (att plat) sen för bilden lämnas fri från dylik(t att ej) detta blifver så märkbart på de få (ställena) det kan urskiljas, och derjemte alltid kommer att medföra den olägenhet att de (t gör de) hvita bokstäverna i texten omkring bilden mindre tydliga och rediga, an-ser jag för min del anbringandet af undertryck, såsom icke med förande någon kontroll eller säkerhet, helt och hållet ändamålslost samt endast le-dande till en försämring af frimärkenas utseende och tydlighet.

Föreskrifves likväl att undertryck bör anbringas å frimärkena, åtager jag mig detsammes utförande på det ena eller andra af här ofvan omform-mälda sätt, mot ett pris av 36 skilling för 1000 dylika märken, hvaremot et lika antal utan undertryk lemnas till 32 skill. Banco.»¹

I Generalpoststyrelsens följebrev till Nymans svar framhålles följande:

». . . Emedlertid vill General Post Styrelsen fästa Kongl. Departementets uppmärksamhet derpå att, till undvikande i alla händelser af möjlig för-växling med det för till Svenska Frimärken tillverkade papper, vatten-stämpeln i det Norska torda blifva något olika med den i det Svenska, hvarom tillverkaren skall erhålla nödig föreskrift . . .»

¹ Texten inom parentes är författarens rekonstruktion där skrivelsen är skadad.

Den 13 dec. 1855 undertecknades kontraktet med Nyman om tillverkning av 4 och 8 skillingmärkena, med de modifieringar som under hand överenskommits.

I ett brev av den 17 dec. från den norske expeditionschefen Lasson till postkamrer Winroth i Stockholm sägs att man blivit »opmärksam paa, at de af Hr. Nyman leverede Prøveaftrykk, hvorefter det er bestemt, at de norske Frimærker med nogle, mindre væsentlige, Forandringer skulle gjøres, have en saa stor Lighed med de franske Mærker, at Forvexling mulig er at befrygte . . . Man anmodar därför Winroth att konferera med Nyman härom. Winroth svarar redan den 20 samma månad varpå Lasson återkommer den 24 dec. med ett svar vari bl.a. står: . . . »Da hr. Nyman erfares allerede at have forfærdiget det fornødne Stempel, og følgelig, hvis Forandringen skulde udføres, maatte gjøre et nyt, saa lægges der ikke saa megen Vægt paa den befrygtede Forvexling med de franske Frimærker, at det findes nødvendigt, at et nyt Stempel bliver forfærdiget . . .»

Den 5 juni 1856 meddelade Winroth att 2 mill. frimärken av 4 skillingsvalör har avsänts och den 23 juli att ytterligare 2 mill. avsänts. Den 3 nov. lämnar han meddelande om att den 1 nov. resterande beställda frimärken, 2.070.000 4 sk. och 2.225.000 8 sk, hade avsänts.

I Svensk Filatelistisk Tidskrift årgång 1961 redogör redaktör Sven Åkerstedt för ett fynd av en norsk *essay* eller provtryck som gjorts av en kapten Fredrik G. Olausen. Detta provmärke har påtrycket Prøfve.

Provmärket, som är avbildat till vänster, skiljer sig i rampartiet från det godkända frimärket. Till skillnad från det sistnämnda har provmärket en extra ramlinje utanför själva bilden. Bredden *inklusive* ramlinjen är exakt samma som frimärkets bredd. Höjden däremot är *exklusive* ramlinje samma som frimärkshöjden. Den del av bilden som ligger inom rampartierna överensstämmer för båda märkena. Genom den extra ramlinjen har rampartiet på höjdsidorna inkräktat på bredden av rampartiet varför på provmärket ordet Frimärke måst avdelas. Dessutom saknas sista E i frimärke. De båda bilderna skiljer sig även i en annan väsentlig punkt, nämligen däri att provmärket saknar siffror i de nedre hörnen.

Det råder knappast något tvivel om att provmärket härrör från samma gravyr som det provmärke Nyman bifogade sitt anbud av den 22 okt. 1855. De kommentarer som svenska Generalpoststyrelsen då gjorde om detta, stämmer mycket väl överens med det påträffade provmärket.

För att ändra gravyren i överensstämmelse med de norska önskemålen behövde Nyman därför endast ändra rampartiet på så sätt att de vertikala rampartierna flyttades ut till den extra ramlinjen, stavningen ändrades och ordet Frimärke kunde få plats utan att avdelas. De horisontella extra ramlinjerna kunde helt borttagas och den enda ändring som behövde göras

Provmärke till Oscar I-typ Norge (1856) och Napoleon-typ Frankrike 1853.
 Det norska originalfrimärket är avbildat överst till vänster på bilden å sidan 102.

upptill och nedtill var i hörnen där de avgränsande vita linjerna togs bort, valörsiffror insattes i de nedre hörnen under det att i de övre hörnen exakt samma hörnornament ingraverades som återfinns på Nymans provmärken för obetalda lådbrev.

Den 18 juli 1856 tillskrevs ånyo postkamrer Winroth med anledning av att det blivit aktuellt med en ny valör, nämligen 2 skilling, som behövdes för lokalbrev i Christiania med omnejd. Nyman fick även beställning på frimärkena av denna valör i gul färg och till samma pris som tidigare, 32 sk. banco per 1000 stycken.

Eftersom för utlandsbrev i vissa fall portot utgjordes i ojämna tal hade behovet av en kompletteringsvalör på 3 skilling blivit aktuellt. Även dessa märken fick Nyman beställning på i mars 1857 och på samma villkor som förut. Denna valör trycktes i 1 mill. exemplar och i en grålila färg.

Den norska statsrevisionen hade redan angående räkenskaperna för året 1857 uttalat nödvändigheten av att finna en inhemsk tillverkare av norska frimärken. Frågan aktualiserades i och med Oscar I:s död i juli 1859 men så sent som den 9 juli 1860 tillskrev man dock ånyo postkamrer Winroth för att få hans medverkan till en ytterligare leverans av 4-skillingmärken, vilka vid denna tidpunkt började ta slut.

CARL AXEL NYMAN EFTERTRÄDER SIN FAR

Den 12 mars 1860 hade som förut nämnts, Pehr Axel Nyman avlidit och som ledare för verksamheten hade hans son, Carl Axel Nyman, nyss fyllda 20 år, inträtt.

Som svar på den norska begäran återkommer Winroth redan den 16 juli: »... får jag i anledning av detta uppdrag äran meddela:

Att gravören P. A. Nyman, som förfärdigade de förra märkena under loppet af detta år aflidit, men att hans rörelse fortsattes af sonen, som åtnjuter lika förtroende som fadern och har till sitt biträde alla de förra arbetare, som woro hos fadern och bidrogo till att göra honom så väl känd; att bemälda son förklarar sig willig till att verkställa den nu ifrågavarande leverancen och afsluta contract derom på samma willkor och mot enahanda förbindelser, som det med fadern uppgjorda contract af den 6 December 1855 innehåller, samt

att, sedan Förvaltaren af Tumba Pappersbruk, derom witalad, utlofvat att en månad härefter till mig aflemna erforderligt papper af samma sort, som det till de förut tillverkade märkena använde, Gravören Nyman förklarar sig kunna uppfylla den af Kongl. General Post Directionen uttalade önskan att leverancen må kunna wara fullgjord så tidigt, att hela partiet är i Götheborg innan den 17de eller senast i Köpenhamn innan den 30de Oktober; ... skolkande jag fremdeles hafva äran öfversända det med Nyman afslutade contractet och anhåller jag ödmjukligen att de för märkenas tillverkning erforderlige stämplor måtte blifva mig tillsände.»

Tryckplåtarna, som Nyman tydligen sänt till Norge efter den senaste leveransen återsändes nu samtidigt med beställning den 26 juli. Den 17 okt. levererade Carl Axel Nyman 1.600.000 märken från Stockholm och den 3 dec. hade han ytterligare samma antal färdiga för leverans, vilka dock ej avsändes till Christiania förrän följande vår tillsammans med de resterande 800.000 samt de för tryckningen använda tryckplåtarna.

Beträffande tryckmaterialets framställning och omfattning samt filatelistiska data hänvisas till handboken för Norges frimärken, såväl den äldre från 1924 som den senare, Norske Filatelistika, från vilka större delen av de ovan redovisade handlingarna rörande Norges andra emission har citerats.

BUKOWSKI-MÄRKENA — EN LÄNGE OLÖST GÅTA

Enligt SFF:s handbok för år 1905 finns på sidan 313 avbildat ett förslagsfrimärke med Carl XV:s porträtt, vilket kommenteras på följande sätt: »Hos samlare förekomma frimärken, som man trott sig kunna be-

teckna såsom officiella försöksmärken. Dessa märken återfinnas emellertid icke i den samling, som af frimärksförrådet nu hållits tillgänglig, hvadan deras natur icke kunnat fastställas.»

Det märke som sålunda beskrivs gick bland samlarna i allmänhet under benämningen Bukowskis privat- eller förslagsmärken. Att namnet Bukowski ej nämns i kommentaren berodde helt säkert på att man då ej kände till varför dennes namn förknippades med märkena ifråga. Märkena är kända av samtliga valörer och färger som förekommer i öre-vapenemissionen, utom 24-öresvalören. Att denna saknas torde bero på att utrymmet var för litet för »tjugofyra öre». Beträffande 12-öresvalören avviker denna från de övriga vad gravyren beträffar. Bilden av Carl XV är finare graverad, huvudet har givits en något lutande hållning och bakgrunden är finstreckad i stället för helt fylld, vilket är fallet med övriga valörer. I övrigt är det omgivande utsirade rampartiet mera distinkt och finare graverat vilket även gäller för ordet »FRIMÄRKE». Smärre måttskillnader i rampartiet finns även mellan de två gravyrerna men pärlcirkeln och de två cirkellinjerna som omramar mittpartiet förefaller att vara identiskt lika. Antalet pärlor är för båda gravyrerna 93.

Tillkomsten av dessa märken och avsikten med dem har underligt nog varit höljda i dunkel ända tills Gilbert Svenson i årgång 1962 av SFT i en artikel om dessa märken lade fram en intressant teori som är baserad på stilistiska och filatelistiska likheter mellan förslagsmärkena och Norges frimärken med kung Oscar I:s bild, vilka som nämnts graverades, trycktes och levererades av gravören och tryckaren Pehr Axel Nyman och dennes son. Teorin går ut på att bevisa att det var Nyman som var upphovs mannen även för »Bukowski-märkena».

Till dimensionerna stämmer märkena helt överens och tandningen är exakt densamma. Det cirkulära mittpartiet har även samma diameter, pärlorna är dock större och till antalet endast 80 för de norska märkena. Teorins riktighet har senare ytterligare styrkts av Sven Åkerstedt i ett annat sammanhang.

Förslagsmärkenas utsirade ram kan härledas till ett amerikanskt 1-cent-frimärke från 1850-talet men den verkliga förebilden är, som Gilbert Svenson i en artikel i Posttryttaren för 1962 påpekar, ett frimärke från Nova Scotia, vilket utkom 1860, och vars ram är nära nog identisk med förslagsmärkenas.

När det nu har kunnat fastställas att förslagsmärkena verkligen härrör från det Nymanska tryckeriet återstår det dock att få svar på, när och varför de kom till och på vilket sätt konsthandlaren Henryk Bukowskis namn har blivit förknippat med dessa märken.

Nymans norska porträttyp (1856) och hans båda förslag till svenska porträttmärken, Carl XV (1861) med ram inspirerad av Nova Scotias Victoriatyp (1860).

Som förut i denna artikel nämnts, önskade man i Norge återgå till inhemsk tillverkning av frimärken. Nyman som effektuerade sin näst sista beställning från Norge 1857, en efterbeställning erhöles 1860, insåg helt säkert att när Carl XV 1859 efterträdde Oscar I planerna på nya norska frimärken i hög grad aktualiserats. Troligen var det därför på hösten 1859 som gravyren av Carl XV:s bild gjordes i avsikt att därmed intressera normännen för att även i fortsättningen anlita det Nymanska tryckeriet. Det finns dock inga handlingar bevarade som styrker att Nyman skulle ha presenterat sitt förslag. Eftersom förebilden till rampartiet, märket från

Nova Scotia, utkom först 1860 och Pehr Axel Nyman avled i mars månad samma år, talar allt för att fadern endast graverat det cirkulära porträttpartiet och att sonen Carl Axel graverat det omgivande rampartiet. Gravvynen för 12-öresvalören med streckad bakgrund har troligen i sin helhet, möjligen med undantag av pärlcirkeln, graverats av sonen. Den färgnyans som det blå provarket är tryckt i, överensstämmer helt med 1860—61 års nyans för Norges 4 skilling. Troligt är därför, att när tryckningen av den första delleveransen av 1860 års efterbeställning på 4-skillingen i oktober ägde rum, även några ark av 12-öresfärgen samtidigt trycktes.

Med utgången av 1861 utgick Sparres kontrakt med det svenska postverket för tryckning av vapen-öremärkena. Man hade inom Postverket varit ganska missnöjd med att valörsiffrorna var alltför små och i dåtidens artificiella belysning kunde det lätt hända att olika valörer förväxlades. I maj 1861 utannonserades därför genom en kungörelse »i allmänna tidningarne» att anbud infordrades för en 3-årsperiod på tillverkning av frimärken från och med 1862 års början. Några speciella önskemål beträffande frimärkenas utseende nämndes dock ej.

Tre anbud lämnades, nämligen av Pehr Ambjörn Sparre, Carl Axel Nyman för firman P. A. Nyman samt av Pehr Olof Bagge. Nyman refererade i sitt anbud till firmans väl vitsordade tillverkning av norska frimärken. Sparres pris var 1 riksdaler, Nymans 75 öre och Baggés 50 öre per tusen frimärken.

När de tre anbudena den 11 juli behandlades i Generalpoststyrelsen fattades det enligt nutida begrepp något egendomliga beslutet, att man skulle höra den nuvarande leverantören (Sparre) »innan ärendet till slutligt afgörande företages». Resultatet blev att Sparre till den 13 juli inkom med ett nytt anbud vari föreslogs en kontraktstid på 10 år med en successiv sänkning av priset så, att det 1871 var nere i 46 öre per tusen märken. I anbudet säger Sparre, förutseende nog, att om »andra frimärken än de nuvarande» skulle bli aktuella så skulle Sparre »för hvarje ny valör» erhålla en engångssumma på 500 riksdaler riksmünt.

Av Nymans anbud framgår ej hur hans förslag såg ut men med hänsyn till tidpunkten för förslagsmärkenas gravering och tryckning torde det vara ställt utom tvivel att dessa bifogats anbudet. Att valörbeteckning i siffror saknas ger kanske anledning till förvåning men plats för siffror finns onekligen i de 4 hörnen.

Hur kom nu Bukowskis namn att förknippas med Carl XV-märkena?

Henryk Michael Anton Bukowski var född i Polen 1839 och studerade juridik vid universitetet i Moskva 1858—63. Efter att ha deltagit i det misslyckade polska upproret 1863—64 flydde han till Sverige.

I Stockholm levde vid denna tid den norske, mycket förmögne juveleraren, konst- och myntsamlaren Christian M. Hammer, vilken lade ner en förmögenhet i sin enastående samling av dyrbara konstverk, mynt och andra kulturhistoriska föremål. Hammer torde ha varit sin tids störste samlare och hans samling, som kom att uppgå till c:a 400.000 nummer, väckte stor uppmärksamhet såväl i Sverige som i utlandet.

När Bukowski kom till Stockholm var han fullständigt utblottad och saknade förbindelser. Genom en god uppfostran och ett intagande väsen hade han dock alla förutsättningar att snabbt knyta förbindelser. För övrigt mottogs den tidens polska flyktingar välvilligt i Sverige och det blev ingen mindre än Carl XV, som tog sig an den unge Bukowski. Genom konungens förmedling fick Bukowski anställning hos Christian Hammer för att katalogisera dennes samlingar. Katalogiseringsarbetet resulterade så småningom i 14 handskrivna foliovolym. Efter arbetets slutförande erhöll Bukowski ett betyg av följande lydelse: »Herr Henri Bukowski som enl.: deras Majestätets Konungens och Drottningens önskan för omkring 2 års tid sedan hos undertecknad antogs dels för att upprätta kataloger öfver mina Samlingar och dels för att biträda vid desammas förevisande, har under nämnda tid medhunnit katalogisering (Grafvurer och Handteckningar arrangerade efter Skolor & Chronologisk samt Portraiterna d:o men alfabetisk) öfver 40.000 Nummer, och kan jag intyga, att Herr Bukowski ådagalade en ofvanlig flit, arbetskraft och talent.

Stockholm 18 mars 1867. Christian Hammer».

Kontakten med Hammer blev säkerligen av avgörande betydelse för Bukowskis framtidsbana. 1870 grundade Bukowski sin egen konst- och antikvitetsaffär. Från 1873 höll han offentliga konst- och myntauktioner vilka inleddes med försäljningen av en del av Carl XV:s konstsamlingar. Bukowski blev så småningom intresserad av numismatik och var själv en stor och kunnig sedelsamlare. De kataloger och trycksaker som Bukowski lät trycka beställdes vid P. A. Nymans Boktryckeri. Hans intresse för mynt och sedlar var säkerligen en bidragande orsak till samarbetet med sedeltryckaren Carl Axel Nyman. Man kan förmoda att denne vid något tillfälle visat honom provmärkena med Carl XV:s bild och att Bukowski även fått förvärva sådana. Med tanke på den välvilja som Bukowski fått röna från monarkens sida när han kom till Sverige, är det väl också troligt att Bukowski även hade tillfälle att visa dessa provfrimärken för konungen.

Under 1870- och 1880-talen hade Svenska Numismatiska Föreningen ofta sina föreningsmöten förlagda till Bukowskis lokaler. Eftersom det på

den tiden ej var ovanligt att samlare av mynt även samlade frimärken är det därför helt naturligt, att »Bukowskis privatmärken» kom att hamna i samlarvännernas frimärkssamlingar.

NYMAN GÖR SITT SISTA FÖRSÖK

I och med att Sparre fr.o.m. 1862 lyckades teckna ett 10-årskontrakt med det svenska postverket fick han fortsätta att trycka vapen-öresmärkena och dessutom lejonmärkena, vilkas utförande bygger på Bagges förslagsteckningar i en 12-öresvalör. Dessa var bifogade Bagges anbud år 1861 och godkändes som förebild av Generalpoststyrelsen trots Sparres energiska försvar av sina egna förslag.

Lejonmärkena, som utgavs i valörerna 3, 17 och 20 öre tillgodosåg Postverkets önskemål ifråga om stora tydliga valörsiffror men de ersatte ej någon av vapen-öresvalörerna. Att dessa ej blev ersatta torde främst ha berott på de 500 riksdaler för varje »ny stämpel» som Sparre hade betingat sig enligt kontraktet.

Sparre, som vistades större delen av sin tid i utlandet, gjorde endast kortare besök i Sverige. Som ombud och föreståndare för Sparres tryckeri fungerade Georg Scheutz ända till 1870, då han vid 84 års ålder drog sig tillbaka och efterträddes av sonen Edvard.

I slutet av 1860-talet beslöt Generalpoststyrelsen tydligen att ersätta såväl örevapen- som lejontypen med en helt ny typ enligt vad som framgår av ett utdrag ur ett brev från Pehr Ambjörn Sparre till Edvard (eller möjligen Georg) Scheutz, daterat i Paris den 17 febr. 1870. Där står bl.a. följande:

»I avseende på Herr Gen. Post-direktörens plan att antaga nya frimärken med ett porträtt eller en valör i upphöjdt manér, skyndar jag att lemna följande upplysningar. Nämnde manér har förnämligast användts i England, Italien, Spanien och Österrike. I England afskaffades det 1858, i Italien 1862, i Spanien 1863 och nu sednast i Österrike för några år sedan.»

Detta tyder på att man skulle ha tänkt sig två alternativ, porträtt- eller siffermärken. Tanken på att göra dem »i upphöjt manér» med vilket Sparre tycktes mena ofärgat relieftryck, hade väckts relativt tidigt och ända in i det sista när man bestämt sig för ringtypsmärkena var avsikten att utföra valörsiffrorna i relief men av praktiska och kostnadsskäl frångick man dock detta utförande.

Sven Åkerstedt har i en artikel i *Poststryttaren* 1962 redogjort för alla de provtryck och förslagsmärken för ringtypsemissionen som finns i Postmuseum och i privat ägo och han har på ett skarpsinnigt sätt lyckats bevisa vilka anbudsgivare som lämnade de olika förslagen, trots de knapphändiga upplysningar, som finns i bevarade handlingar.

Den 5 maj 1871 inforrades sålunda anbud på tillverkning av frimärken och av frankokouvert och brevkort. Sju anbud inkom, varav sex på tillverkning av frimärken. De förslagsteckningar som påträffats har Åkerstedt lyckats hänföra till följande 4 anbudsgivare:

Pehr Olof Bagge
Edvard Scheutz
Firman P. A. Nyman
Firman Schlachter & Seedorff

Det sistnämnda företagens anbud inkom dock för sent för att kunna komma ifråga.

Bland de kända förslagen finns här avbildade 7 förslagsritningar i akvarell på baksidan av Carl XV-märken.

1. 5 öre blå
2. 6 öre grön
3. 25 öre karmin i par med 3 öre violettkarmin
4. 50 öre svartaktigt lila i par med 12 öre brun
5. 1 Rdr Rmt blågrön

Förslagen är utförda på en och samma valör, vilket med det plåtarrangemang som använts till Carl XV-märkena innebär, att de utförts på en vågrät frimärksrad i en karta eller del av karta. Någon annan anbudsgivare än P. A. Nyman kunde knappast ha tillgång till en så stor del av en karta och ej heller ha intresse av att vilja använda sig av en konkurrents förslagsmärken.

Att dessa handmålade förslag gjorts av C. A. Nyman kan knappast råda något tvivel om och eftersom de utgör förslag till siffermärken, bl.a. i sådana valörer som 6 öre och 1 riksdaler, är det så gott som säkert att de utförts för att biläggas Nymans anbud 1871. Eftersom porträttmärken varit på tal var det onekligen en god idé att ånyo påminna om det 1861 presenterade förslaget, denna gång på baksidan.

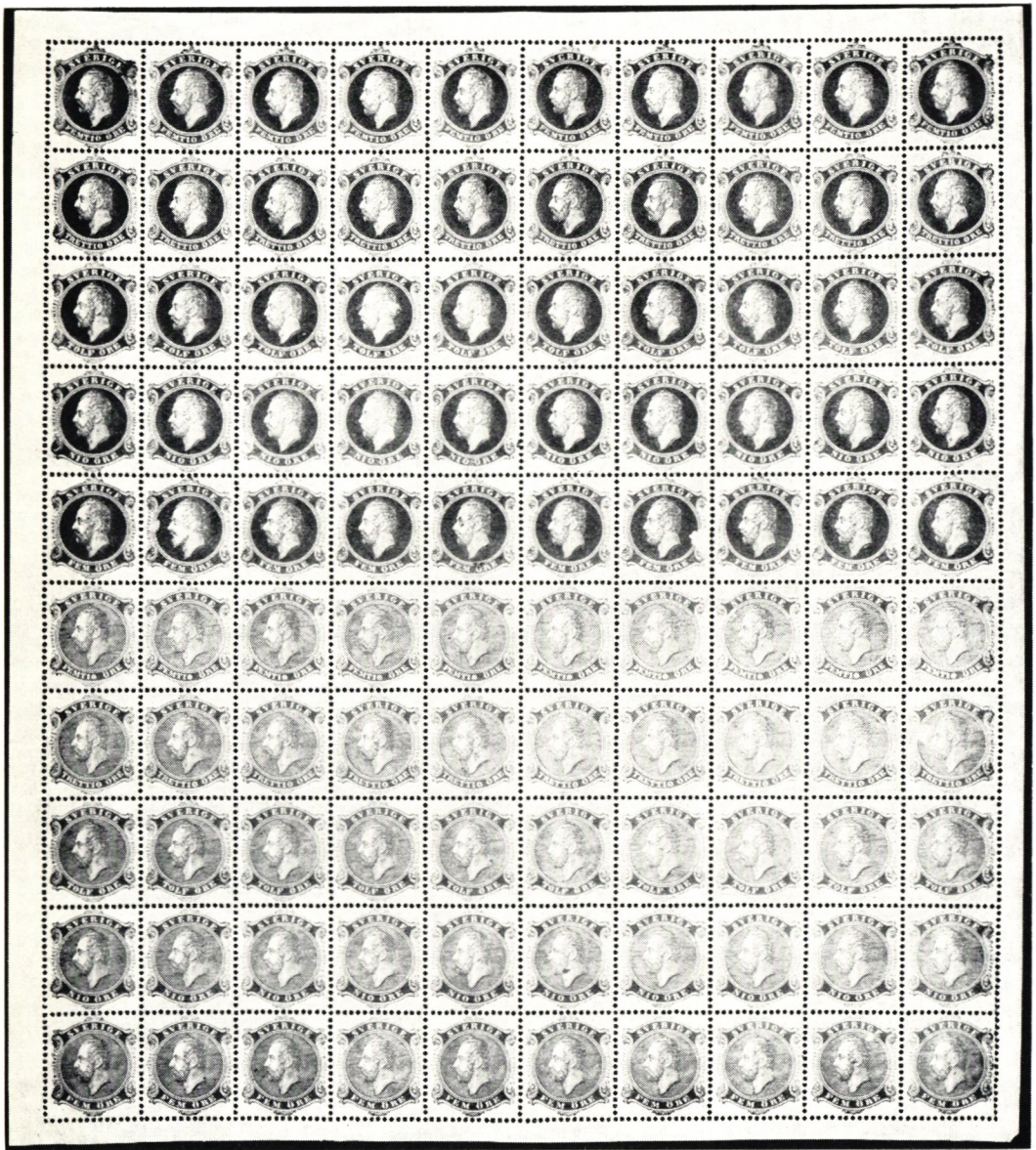
Det blev nu Pehr Olof Bagge förunnat att få beställningen på såväl ringmärkena som på helsakerna, efter de 16^{1/2} år som Sparre—Scheutz svarat för tillverkningen av de svenska frimärkena.

Nyman fick ånyo se sig besegrad och något mer tillfälle att konkurrera om tillverkning av svenska frimärken skulle ej yppa sig för Carl Axel Nyman. 1872 sökte han och fick befattningen som föreståndare för riksbankens sedeltryckeri och drev samtidigt vid sidan av nämnda befattning sitt privata tryckeri till sin död 1881.

*Frimärkesförslag i blyerts och akvarell, tecknade på baksidan av förslagsmärken
i Carl XV-typ.*

*Bukowskis förslagsmärken 1861.
Tillhör Postmuseum.*

Förstoving av 4 märken i vänstra sidan av den helkarta som finns i Postmusei ägo och vilken ej tidigare varit avbildad i filatelistiskt sammanhang.

Trots att Pehr Axel Nyman och hans son Carl Axel ej lyckades få någon beställning på svenska frimärken, kunde de dock till sina framgångar i frimärkssammanhang räkna de norska frimärkena med Oscar I:s bild, vilka både vad komposition och tryckutförande beträffar, är goda bevis på företags skicklighet.

Sina största framgångar vann det Nymanska tryckeriet dock genom tryckning av sedlar och värdepapper, på vilket område yrkesskickligheten spelade en större roll än personliga förbindelser.

Ändå framstår Nyman, både far och son, som intressanta och idérika personer genom sina många förslag i form av både teckningar och färdiga provmärken mellan åren 1854 och 1871.

KÄLLOR

Otryckta:

Riksbankens arkiv.

Stockholms stadsarkiv:

kyrkoböcker och boupppteckningar,

P. A. Nymans Boktryckeri — arkivhandlingar.

Poststyrelsens arkiv.

Finska statsarkivet i Helsingfors:

Aug. Solands privatarkiv; anteckningar av D. A. Dromberg.

Tryckta:

Torgny Lindgren: Riksbankens sedelhistoria 1668—1968.

Sedelhistoriska studier; Nordisk Numismatisk Årsskrift 1964.

Gilbert Svenson: Stildrag hos våra frankotecken I, *Posttryttaren* 1962.

1860 års förslagsfrimärken med Carl XV:s porträtt, Nr 3 av *Svensk Filatelistisk Tidskrift* 1962.

Sven Åkerstedt: Kring fyndet av en norsk essay, Nr 10 av *Svensk Filatelistisk Tidskrift* 1961.

Några frimärksförslag från början av 1870-talet, *Posttryttaren* 1962.

Karl Asplund: Bukowskis, ett konsthandelshus i Stockholm.

Nordisk Filatelistisk Tidskrift 1914, sid. 30.

Handbok över Norges Frimärken.